

EXAMENSARBETE

Våren 2008

Läroarbilden

Sagens roll i förskolans verksamhet

En undersökning om förskolors användning av sagor och berättande i språkutvecklande syfte

Författare
Carolina Alm

Handledare
Camilla Ohlsson

Sagens roll i förskolans verksamhet

En undersökning om förskolors användning av sagor och berättande i språkutvecklande syfte

Abstract

Syftet med arbetet är att undersöka hur några pedagoger i förskolan arbetar med sagoläsning och sagoberättande för att stimulera barnens språkutveckling, samt hur de involverar barnen i berättandet och läsningen av sagor. Forskningsbakgrunden tar upp hur barns språkutveckling går till och vad en del teoretiker anser om sagoläsning och sagoberättande och hur barnen kan involveras i detta. Den empiriska delen består av sex kvalitativa pedagogintervjuer och observationer, utförda på sex olika förskolor. I resultatdelen redovisas resultaten av intervjuerna samt vad som framkom under observationerna. Resultatet visar att pedagogerna använder sig av både läsning och berättande av såväl sagor som andra berättelser. Många förskolor involverar även barnen i både läsningen och berättandet på olika sätt. Diskussionen uppmärksammar pedagogernas respektive forskarnas och teoretikernas uppfattningar om användandet av sagor för att stimulera språkutvecklingen.

Ämnesord:

språkutveckling, sagor, berättande, läsning, förskolor

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	5
1.1 Arbetets uppläggning	5
1.2 Bakgrund	5
1.3 Syfte	6
1.4 Pedagogisk relevans	6
1.5 Avgränsningar	6
2. Styrdokument	7
2.1 Läroplan för förskolan, Lpfö 98.....	7
3 Forskningsbakgrund	8
3.1 Barns språkliga utveckling	8
3.1.1 Förspråklig kommunikation.....	8
3.1.2 Det verbala språket utvecklas.....	9
3.1.3 Att underlätta barnets språkinlärning	11
3.2 Vad litteraturen säger om sagor och berättande	12
3.2.1 Definition av en saga.....	12
3.2.2 Sagan genom tiderna	12
3.2.3 Berättande och läsning av sagor.....	13
3.2.4 Högläsning	14
3.2.5 Att bli en god berättare.....	15
3.2.6 Var, när och hur en saga kan berättas.....	17
3.2.7 Att låta barnen berätta	18
3.2.8 Små barns tillgång till böcker.....	19
3.3 Problemprecisering.....	19
4 Empiri.....	21
4.1 Uppläggning och genomförande	21
4.1.1 Intervjuer och observationer som datainsamlingsmetod	21
4.1.2 Yrkesetiskt perspektiv	22
4.1.3 Presentation av förskolor.....	22
4.1.4 Redovisning av bearbetningsmetod	23
4.2 Redovisning av resultat	24
4.2.1 Observationer på sex förskolor	24
4.2.2 Resultatsammanställning av intervjuer	26
4.2.3 Analys.....	31
5. Diskussion	37
6 Sammanfattning	42
Litteraturförteckning	43
Bilaga	45

Förord

Jag vill börja med att tacka alla de pedagoger som ställt upp i min undersökning, utan er hjälp hade jag inte kunnat genomföra detta arbete.

Jag vill även tacka min handledare Camilla Ohlsson, för god hjälp och tryggt stöd under skrivandet, du har kommit med många bra åsikter och tankar som jag fått ta ställning till. Ett stort tack också till Lennart Leopold för alla dina kloka åsikter kring detta arbete.

Slutligen vill jag tacka mina föräldrar och mina goda vänner Louise Pettersson och Jennie Winquist för alla de gånger ni läst igenom mina utkast och kommit med förslag till åtgärder på dessa.

I sagans värld där snurrar sagans slända
en tråd så blank som solen är
I sagans värld kan allting hända
och nästan allting händer också där.

(Maria Lundin Rossövik)

1 Inledning

Som blivande förskollärare vill jag i mitt examensarbete undersöka hur förskollärare på bästa sätt kan stimulera de yngsta barnens språkutveckling med hjälp av sagor, både läsning och berättande av sagor. Detta ämne har jag valt för att det intresserar mig mycket. Jag har alltid älskat att läsa, både när jag var yngre och nu som vuxen. Jag anser att det finns så mycket som böcker kan ge oss såsom ett bra språk, nya tankar och funderingar, erfarenheter och även en chans att uppleva något nästintill magiskt. Det blir en stunds flykt från vardagen rakt in i sagans fantastiska värld. Jag menar att det är viktigt att vuxna visar barnen denna underbara värld av sagor. Genom att läsa många sagor för barnen och även berätta många sagor för dem får barnen en inblick i vad som gömmer sig i sagans spännande värld. Barnens ordförråd utvecklas även genom berättande och läsning, anser Ann-Katrin Svensson (1995), filosofie doktor i pedagogik, vilket gör att barnen får lättare för att uttrycka sig så att omgivningen förstår.

1.1 Arbetets uppläggning

Jag börjar mitt arbete med en inledning där jag presenterar det ämne jag har valt och varför jag valde detta. Här redogörs även för arbetets syfte. Därefter kommer ett kapitel om förskolans styrdokument, *Läroplan för förskolan 1998*, och vad det säger om hur vi i förskolan ska arbeta med barns språkutveckling. Sedan följer en forskningsbakgrund där jag tar upp vad tidigare forskning säger om barns språkutveckling och även vad olika teoretiker har för åsikter om sagor och berättande av sagor. Därefter följer den empiriska delen där jag redogör för mina intervjuer och observationer på olika förskolor. Där redovisar jag även mina resultat och min analys. Sedan kommer en diskussion där forskningsbakgrunden kopplas ihop med den empiriska delen. Avslutningsvis kommer en sammanfattning av arbetet.

1.2 Bakgrund

I mitt arbete kommer jag att koncentrera mig på språkutveckling, läsning och berättande av sagor samt barnens involvering i arbetet med sagor. Barn börjar ofta redan som små att berätta för andra om vardagliga händelser som de råkar ut för menar Carina Fast (2001), universitetsadjunkt i svenska. Det är viktigt för barnens språkutveckling att låta dem berätta poängterar Fast. Även Ann-Katrin Svensson (1998) menar att det är viktigt att barnen redan som små får många tillfällen till både intressanta och utvecklande samtal tillsammans med en vuxen. I och med att barnet leker med språket tillsammans med en vuxen lär de sig många nya

ord och olika sätt att uttrycka sig på, vilket i sin tur leder till att barnen börjar intressera sig för skriftspråket och dess uppbyggnad och det kan generera i att barnen har lättare för att senare ta till sig skriftspråket, anser Svensson (1998).

Jag anser att min undersökning är väldigt viktig om man ser till barnen och deras behov av att få berätta antingen en saga eller en verklig händelse. Det gynnar barnens utveckling vad gäller språket både att lyssna till sagor och att själva få berätta. Dessutom anser jag att deras självförtroende stärks av att få stå i centrum och berätta något och deras trygghet byggs upp av att sitta och lyssna på en saga tillsammans med en pedagog och andra barn. Den mysiga faktorn av att lyssna till en spännande saga är inte heller att förringa och vilken betydelse den har för resten av barnens liv.

1.3 Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka hur pedagogerna på förskolorna arbetar med läsning och berättande av sagor för att stimulera barnens språkutveckling på bästa sätt. Jag vill även undersöka om pedagogerna involverar barnen i sagoberättandet på något vis och hur de i så fall gör detta.

1.4 Pedagogisk relevans

Min förhoppning är att många pedagoger kommer att ha användning av min undersökning i sitt eget arbete med barnen. Jag är övertygad om att pedagoger på förskolor runt om i Sverige inser vikten av att läsa för barn för att stimulera deras språkutveckling, men kanske inte alla har tänkt på de sätt som finns för att involvera barnen i sagoberättandet? Där kan mitt arbete väcka en del tankar och ge tips till pedagoger som är intresserade av sagoläsning och sagoberättande.

1.5 Avgränsningar

För att avgränsa min studie något har jag valt att i min undersökning koncentrera mig på barn i åldern 1-3 år. Detta för att jag anser att det är i den åldern som pedagogerna på förskolan kan ha en särskilt stor betydelse för att stimulera barnens språkutveckling. Jag inser att det hade varit intressant att även undersöka hur förskolor arbetar vidare med att stimulera barn i åldern 4-6 år i sin fortsatta språkutveckling, men det får då bli en annan undersökning.

2. Styrdokument

I *Läroplan för förskolan 1998* redogörs det för hur alla som är verksamma inom förskolan bör tänka kring de saker barnen ska få möjlighet att lära sig under sin förskolevistelse. Nedan har jag tagit upp vad styrdokumentet menar att förskolans pedagoger ska fokusera på vad gäller barnens språkutveckling.

2.1 *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*

I förskolan ska barnens livslånga lärande börja och stor vikt ska läggas vid att stimulera varje barns språkutveckling. Förskolan ska även ta tillvara barnens nyfikenhet inför skriftspråket och bevara detta intresse. Arbetslaget på förskolan ska ge barnen stöd i deras språkutveckling och även stimulera denna (Skolverket 2006).

I *Läroplan för förskolan 1998* poängteras att:

Förskolan skall sträva efter att varje barn

- utvecklar sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar, [...]
- utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar, [...]
- utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner

(Skolverket 2006, s.9)

3 Forskningsbakgrund

Jag kommer i detta avsnitt att ta upp vad olika språkforskare har kommit fram till i sin forskning om barns språkutveckling och vad olika teoretiker anser om sagor, berättande och läsning och hur detta kan bidra till att utveckla barnens språk.

3.1 Barns språkliga utveckling

Nedan tar jag upp vad olika forskare kommit fram till i sina undersökningar om barns språkutveckling.

3.1.1 Förspråklig kommunikation.

Ragnhild Söderbergh (1998), professor i barnspråk, menar att barnens språkutveckling börjar långt innan ett barn uttalar ord. Redan när ett barn är nyfött och får ögonkontakt med sin mamma börjar utvecklingen mot att bli en talande kommunicerande individ. Denna blickkontakt som då uppstår är nödvändig för att kunna kommunicera (Söderbergh, 1998).

I boken *Barns rätt att utvecklas* (1998) tar förskolläraren och specialpedagogen Ylva Ellneby upp att forskning om spädbarn visar att barnets språkutveckling börjar redan när barnet ligger i mammans mage. Fostret uppfattar ljud redan under sjätte fostermånaden och kan då skilja på manliga och kvinnliga röster. Mammans röst kan barnet tydligt skilja från andra röster, anser Ellneby (1998).

Bo Johansson, som är docent i psykologi och även universitetslektor i pedagogik, hävdar tillsammans med Per Olov Svedner (2003), som tidigare var universitetslektor i svenska, att ett barn bara timmar efter födseln kan imitera ansiktsuttryck såsom att le, sträcka ut tungan och gapa. Detta är barnets sätt att svara på mammans ansiktsuttryck och således ett sätt att kommunicera med omgivningen (Johansson & Svedner, 2003).

Detta är något som Söderbergh (1998) också pekar på i sin forskning och hon menar vidare att ett barn som endast är tolv timmar gammalt reagerar på talat språk genom att röra sig efter språkets rytm. Barnets huvud, armar och ben rör sig i takt med det talade språket. På små barn märks det tidigt att de deltar i kommunikation genom leenden, blickar och även skrik. Det allra första skriket kommer vid barnets födelse och skriket är då inte specifikt riktat till någon speciell mottagare (Söderbergh, 1998). Britta Alin-Åkerman (1982) lektor i pedagogik och

legitimerad psykolog, anser att födelseskriken inte är menat som kommunikation utan det är till för att få igång barnets andning och på så vis syresätta blodet. Efterhand lär sig barnet att omgivningen reagerar på skriken och lär sig på det sättet att använda skriken i syfte att kommunicera. Skriken låter olika beroende på vad som framkallar dem, om barnet är hungrigt eller trött med mera (Alin-Åkerman, 1982). Precis som Alin-Åkerman anser Söderberg (1998) att om barnet skriker för att det är hungrigt och då blir matat lär sig barnet att använda sig av skriken för att kommunicera.

Under barnets första månad börjar det även att kommunicera genom joller menar Söderbergh (1998). Tidigare ansågs det att barn jollrade för att träna talorganen, men nu har forskare kommit fram till att barn även jollrar som svar på den vuxnes tal. Vid tre månaders ålder har barnet i regel redan lärt sig kommunikationens turordning, att vänta på sin tur innan det kommunicerar (Söderberg, 1998).

Det är viktigt att prata mycket med barnet för att hjälpa det i dess språkutveckling framhåller Söderbergh (1998). I början kan de vuxna i omgivningen prata med barnet om barnet och när det börjar släppa den vuxne med blicken kan den vuxne prata om det barnet fäster blicken på. På så vis får barnet ord för vad det ser. Barnet upptäcker att språket kan användas till att beskriva verkligheten runtomkring (Söderbergh, 1998).

Det nyfödda barnet kommer fort underfund med att det kan börja kommunicera genom att söka ögonkontakt och avbryta kommunikationen genom att titta bort. När barnet är några månader gammalt kan det rikta blicken åt det håll den vuxne tittar och om den vuxne då benämner vad barnet ser kan barnets språkutveckling underlättas. Om föräldern däremot ständigt avbryter kommunikationen eller börjar samtala om något annat kan barnet bli försenat i sin språkutveckling, hävdar Johansson & Svedner (2003).

3.1.2 Det verbala språket utvecklas

Med verbalt språk menas att kombinera ljud på ett sådant sätt att ord bildas och senare även att sätta samman ljuden till yttranden. Dessa yttranden uttrycker inte bara vad som händer nu utan kan även beskriva vad som har hänt och också förklara vad som kommer att hända längre fram, menar Johansson och Svedner (2003).

I sin forskning har Söderbergh (1998) kommit fram till att de första två till tre månaderna av barnets liv förekommer mest skrik, smack- och sugljud. Sedan ökar repertoaren snabbt, barnet får fler ljud såsom gurglingar, blås och väsljud och nasala ljud. När barnet är ett halvår gammalt börjar det kombinera konsonantljud och vokalljud med varandra, vilket gör att barnet kan säga ljud som påminner om mamma och pappa (Söderbergh, 1998).

Kroppsspråket är barnets naturliga sätt att uttrycka sig, men efterhand som det behärskar mer och mer talat språk tar detta över och barnet börjar uttrycka sig i talat språk. Kroppsspråket finns dock kvar hela livet för att förstärka vad barnet och även den vuxne vill uttrycka (Söderbergh, 1998).

Mellan ett och tvåårsålder börjar barnet använda sig av ord för att få fram vad det vill säga. När barnet använder sig av ett ensamt ord för att redogöra för vad det vill säga så kallas det att barnet pratar i ettordssatser (Söderbergh, 1998). Barnet har förstått att det genom att kombinera många ljud kan bilda ord (Johansson & Svedner, 2003). Barnet börjar då samla på sig fullt av användbara ord och när barnet har samlat cirka 50 stycken ord så brukar barnet börja kombinera orden till längre satser, så kallade tvåordssatser (Söderbergh, 1998). Orden sägs i grundform såsom ”min mössa” och ”där bok” och med dessa två ord kan ett barn uttrycka mycket. Barnet kan beskriva händelser, lokalisera, be att få saker och även markera ägande (Johansson & Svedner, 2003).

När barnet vistas i hemmet som litet omges det av personer som hela tiden förstår vad det vill uttrycka. Barnet behöver därför inte anstränga sig för att få fram vad det vill ha sagt, de vuxna runtomkring har lärt sig att förstå alla dess ljud. Barnet är därför inte motiverat att börja tala eftersom alla ljud som barnet gör tolkas rätt ändå, menar Söderbergh (1998) som kommit fram till detta i sin forskning. Barnets språkutveckling tar därför ofta fart när det skolas in på en förskola eller hos en dagmamma. De vuxna runtomkring barnet förstår då inte direkt allt som barnet säger, därför måste barnet anstränga sig mer för att uttrycka sig så att omgivningen förstår. På en förskola eller hos en dagmamma finns det även andra barn att prata med (Söderbergh, 1998).

3.1.3 Att underlätta barnets språkinläring

Ett sätt att hjälpa barnet i dess språkutveckling kan enligt Söderbergh (1998) vara att prata barnspråk med barnet, så kallat baby talk. Vid samtal med yngre barn används ofta ett dramatiserande språk för att väcka dess intresse. Detta är ett slags barnspråk, då i kombination med gester och livfullt minspel. Även ändring av röst och tonläget, såsom att göra rösten mörkare och mer kraftfull eller ljusare och pipigare, räknas till barnspråk och kan underlätta barnens språkutveckling menar Söderbergh (1998).

Ett annat sätt kan vara att betona de ord som är viktiga i sammanhanget, även detta är ett slags barnspråk. Genom att betona vissa ord förstärker man det som är viktigt för att barnet ska förstå. Om barnet exempelvis ska utföra en instruktion såsom att duka av bordet och ordet tallrik betonas när barnet ombedes att duka av sin tallrik, så uppfattar barnet mest ordet tallrik och har då lättare för att ta till sig vad som ska göras (Söderbergh, 1998).

Det finns många skäl till att använda sig av barnspråk vid samtal med barn, som exempel kan nämnas att kunna fånga barnens intresse, att skapa bättre förutsättningar för förståelsen och att skapa en kontakt mellan sig själv och barnet (Johansson & Svedner, 2003).

Genom att dramatisera med hjälp av rösten på så vis att tonläget förändras och även att förstärka instruktioner med hjälp av betoning på ord tillrättaläggs språket för barnet på ett vis som skapar gynnsammare förutsättningar för både förståelse och inläring (Söderbergh, 1998).

Ann-Katrin Svensson (1995), filosofie doktor i pedagogik, framhåller att den sociala samvaron är viktig för barnets språkutveckling. Det är viktigt att ta sig tid att hjälpa barnet att stärka sina yttranden och även ta sig tid att tolka barnets yttranden. För att öka barnets lust att uttrycka sig via språk är det bra att lyssna på barnet och tydligt visa att dess språk är förståeligt (Svensson, 1995).

Det finns mycket mer än sagor och läsning av berättelser som utvecklar barnens språk, anser Svensson (1995). Att läsa böcker och sjunga tillsammans med barnet ger barnet en möjlighet att nyttja sitt språk och samtidigt lära sig en mängd nya ord. Även lekar såsom fingerlekar utvecklar barnets språk (Svensson, 1995).

3.2 Vad litteraturen säger om sagor och berättande

I detta avsnitt redogör jag för vad olika teoretiker anser om sagor och berättande. Jag kommer även att definiera begreppet saga. Gränsen mellan vad som är en saga och vad som är en berättelse är svår att dra, men jag kommer nedan att ta upp hur Nationalencyklopedin definierar en saga och vad en sagoforskare och två filosofie doktorer i barnlitteratur anser definierar en saga.

3.2.1 Definition av en saga

Enligt Nationalencyklopedin (1995) är en saga en litterär genre vars innehåll ofta är överkligt, men även i vissa fall uppfostrande. Sagor har ofta skrivits som underhållning för barn (Nationalencyklopedin, 1995).

Sagor är en genre som är svår att precisera anser Rigmor Lindö (1986) som bland annat forskar om sagor. I en sagosamling ingår ofta väldigt skilda berättelser, både från olika tidsperioder och från olika folkslag.

Ingrid Nettervik (2004), filosofie doktor i barnlitteratur, menar att det finns en skillnad mellan olika sorters sagor såsom folksagor och konstsagor. En folksaga är en saga som har bevarats genom muntlig berättartradition, vilket leder till att folksagorna saknar kända författare eftersom ingen längre minns vem som började berätta sagan. En äkta folksaga har alltid ett lyckligt slut, sagan börjar oftast i huvudpersonens vardag och återkommer så gott som alltid dit till slut. En annan viktig sak i folksagor är förekomsten av tretal och sjutal. Detta menar Nettervik (2004) är till för att hjälpa berättaren att komma ihåg sagan.

Lena Kåreland (2001), även hon filosofie doktor i barnlitteratur, framlägger att konstsagan till viss del bygger på folksagan, men att den ofta har ett tragiskt slut till skillnad från folksagan. En annan skillnad är att konstsagan alltid har en angiven författare något som folksagan inte har. Konstsagan fick sitt genombrott med den danske författaren HC Andersen, som räknas till en av de främsta sagodiktarna i världen (Kåreland, 2001).

3.2.2 Sagan genom tiderna

För länge sedan berättades folksagor muntligt från en generation till nästa. Sagoberättaren bestämde själv mycket över sin saga på så sätt att han eller hon kunde förstärka valfria

detaljer genom att höja rösten, berättaren kunde även korta ner eller förlänga sagan till passande längd. Med tiden började sagorna skrivas ner för att inte gå förlorade (Lindö, 1986).

Under slutet av 1700-talet fick barn inte lyssna på sagor som var fantasifulla, detta för att det ansågs att sagor kunde utveckla barnens fantasi på ett sätt som gjorde att de inte kunde ta till sig viktiga kunskaper inom andra ämnen (Lindö, 1986).

Under 1800-talet ändrades dessa åsikter och då poängterades att barn kunde utveckla sin fantasi på ett bra sätt tack vare sagor. Bröderna Grimm samlade folksagor för barn och dessa blev då omtyckta i de borgerliga hemmen. Sagorna skulle emellertid undanhållas från arbetarbarnen eftersom det kunde få dem att längta efter saker de aldrig skulle få se, såsom en god fe eller en trollstav (Lindö 1986). ”Man ska akta sig för att väcka önskningar i barnens hjärtan, som livet inte kan infria, att införa en längtan i barnens bröst som gör dem otillfredsställda med givna förhållanden.” (Lindö, 1986 s. 17).

Dessa tankar har frångåtts med tiden och i början av 1900-talet börjades det i Sverige spridas sagor även till arbetarbarnen. Detta gjordes bland annat genom ”Barnbiblioteket Saga”, en bokserie utgiven av Svensk Läraretidnings förlag (Lindö, 1986).

Det har länge varit tal om att använda sagor i undervisningssyfte, dock anses alltför många sagor innehålla alldeles för mycket grymheter. Många nordiska författare såsom HC Andersen, Tove Jansson och Astrid Lindgren har därför ägnat sig åt att skapa en ny sagovärld för dagens barn, en sagovärld med pedagogiska sagor (Lindö, 1986).

3.2.3 Berättande och läsning av sagor

Det finns inget som tyder på att det är bättre att berätta sagor än att läsa dem och inte heller tvärtom, men det muntliga berättandet har dock många fördelar gentemot läsningen menar Fast (2001). Fast pekar på att berättaren kommer nära barnen på ett annat sätt än den som läser en saga för barnen (Fast, 2001) Detta håller Svensson (1998) med om. Hon poängterar att berättaren ofta har ögonkontakt med sina lyssnare, mycket tack vare att berättaren inte har en bok emellan sig och sin publik. Den som berättar kan även ändra om i sagan så att det passar den publik som lyssnar, eftersom berättaren inte är bunden vid någon text (Svensson, 1998). Fast (2001) tar även upp fördelen av att berättaren kan röra sig runt i rummet, något

som är svårt vid läsning av en bok. Detta betyder dock inte att böcker inte ska läsas för barn. Högläsning kan vara väldigt fascinerande och mycket uppskattat av både yngre och äldre barn (Fast, 2001).

Både högläsning och berättande utvecklar barnens språk, genom att lyssna till böcker och berättelser lär sig barnet hur språket är uppbyggt. När barnen får lyssna till sagor blir de ofta själva motiverade att lära sig att läsa. Om pedagogen gör barnen uppmärksamma på att den saga de nyss fått höra finns att läsa i en bok så hjälps barnen att förstå att läsandet kan vara en början till lycka, anser Fast (2001).

3.2.4 Högläsning

Både Fast (2001) och Svensson (1998) framhåller vikten av att berätta för barnen, Johansson och Svedner (2003) menar att högläsning är minst lika viktigt som berättande. De anser att barn tidigt bör få kontakt med böcker och då främst genom högläsning. Detta för att barnen genom att lyssna till högläsning inser att böcker har någonting att säga. Pedagog och barn tittar gemensamt på bilderna och diskuterar dessa, barnen ser även att det står något under bilderna och att den vuxne kan tyda detta. Efter ett tag förstår barnen även att den vuxne berättar vad som står under bilderna och att detta blir det som den vuxne säger till barnet. Barnet blir då ofta nyfiket på hur detta går till (Johansson & Svedner, 2003).

De flesta barn tycker mycket om att lyssna på högläsning. Viktigt att tänka på är att inte sluta läsa för barnen även när de själva har börjat läsa, istället kan de då få följa med i texten och läsa tillsammans med pedagogen. Kassetböcker eller cd-böcker är ett alternativ till högläsning, men högläsning och berättande är ett bättre alternativ eftersom barnen där kan prata och diskutera vad de hör med den vuxne. Både vid läsning och berättande kan barnen få kommentera under sagans gång, något som är svårare vid lyssning av kassett eller cd (Johansson & Svedner, 2003).

Små barn bör få god språklig stimulans genom samtal, berättande och läsning. Föräldrars och förskolepersonals intresse för detta är av stor vikt för att barnet ska utvecklas i sitt språk. Barn som har växt upp i en miljö där den språkliga stimulansen inte varit tillräcklig får svårare i skolan än barn som fått tillräcklig språklig stimulans. Om barnens språkintresse inte tillgodoses i hemmet kan detta inte helt kompenseras av förskolan. Det är svårt för barn som

blivit understimulerade språkligt att ta igen denna språkträning de gått miste om i småbarnsåren, anser Kåreland (2001).

Det är viktigt att barn får bekanta sig med sagornas värld. Snövit, Törnrosa och Askungen representerar alla tre den uråldriga kampen mellan gott och ont. Dessa sagor och fler därtill finns i många olika versioner, vissa rejält förkortade och hårt bearbetade, därför bör den som vill läsa dessa sagor för barn inte ta den första sagobok som hittas, utan istället söka efter ett exemplar som kan uppskattas av barnen (Kåreland, 2001).

Både för kunskapens och barnens tankars skull bör barn få lyssna till högläsning, framhåller bibliotekarien och författaren Helen Amborn och litteraturpedagogen Jan Hansson (1998). ”Läsandet är för tanken vad regnet är för grödan” (Amborn & Hansson, 1998 s. 22). Litteraturen gör oss till bättre tänkare och vidgar vårt sätt att se på saker. Genom att läsa och lyssna på sagor utvecklas vår förmåga att känna empati för bokens karaktärer och att sätta oss in i deras liv och hur de känner det, vilket kan överföras på relationer i verkligheten. I och med att barnen får lyssna till sagor får de en bild av hur många olika sätt det finns att tolka olika situationer och lösa problem (Amborn & Hansson, 1998).

Högläsning skapar ett bildspel inuti våra huvuden och ska självklart ha ett stort utrymme i både förskola och skola. Ur läsandet kommer lek och ur lekandet föds nya sagor. Högläsaren måste vara förberedd och engagerad. Texten måste ha övats in sedan tidigare och högläsaren bör även ha övat sig på att läsa den högt. Det är viktigt att läsa lugnt och sakta så att lyssnarna hinner följa med i historien. Det är även bra att stanna upp ibland i läsningen om det händer något riktigt spännande och fråga barnen vad de tror kommer att hända närmast, menar Lisa Henriksson (2000), högskoleadjunkt i svenska med inriktning mot sagor och berättande.

3.2.5 Att bli en god berättare

För att kunna bli en god berättare krävs engagemang och att kunna leva sig in i berättelsen som ska förmedlas, anser förskolläraren och författaren Ann Granberg (1996). Det är bra om berättaren ändrar tonläge på rösten för att förmedla den speciella stämning som finns i alla sagor. Den stämning som en riktigt god berättare kan bygga upp under en sagostund menar Granberg (1996) är viktig för barnets hela utveckling. Fast (2001) anser att för att bli en god berättare behövs en berättelse som berättaren tycker mycket om och känner att han eller hon

vill dela med andra. Ett annat sätt att bli en god berättare är att lyssna på andra som berättar och ta till sig det som de gör bra. Det är även ett sätt att få insikt i att det finns olika tillvägagångssätt vid berättande (Fast, 2001).

En berättare bör först ha lärt in sagan som är avsedd att berättas för att kunna framföra den för en publik på ett bra sätt. Ofta har den som berättar hört en bra historia och vill sedan själv berätta denna. Det är då bra att försöka lära sig berättelsen i sin helhet först, att lära sig de väsentligaste bitarna, detaljerna kan alltid läras in senare. Genom att lära sig grundhistorien först avhålls berättaren från att rabbla upp sagan utantill. När grundhistorien är inlärd kan improvisationer i berättelsen vara på sin plats, för att göra sagan till sin egen. En berättare bör kunna se bilder av vad som händer i sagan inne i sitt huvud för att lättare kunna förmedla detta till sina lyssnare. Med bilder av sagan i huvudet blir det också lättare att beskriva personerna i sagan och hur omgivningarna ser ut (Fast, 2001).

Genom att börja berättandet på ett speciellt sätt fångas lyssnarna. Ett sätt kan vara att ha en speciell ritual som förflyttar lyssnarna till sagans värld, det kan vara att tända levande ljus, att öppna ett berättarskrin eller att sitta på en viss matta. Den som berättar kan även med fördel använda sig av ett bestämt klädesplagg som signalerar till lyssnarna att det är dags för en saga, exempelvis en hatt eller en sjal (Fast, 2001).

Det finns mängder av olika sätt att börja en saga, det viktigaste är att det signalerar till lyssnarna att nu är det dags att ge sig iväg på en resa in i sagorna tillsammans. Via sitt sätt att inleda sagan avslöjar berättaren att nu kan nästan vad som helst hända och lyssnarna blir då beredda på det otroliga (Fast, 2001). Granberg (1996) menar att det är en konst att kunna berätta och att kunna fångsla hela publiken med sin saga är verkligen en förmåga. ”Den berättare som kan fångsla och engagera lyssnarskaran till att kliva ur verkligheten och på fantasins vingar göra en överklig resa, den berättaren kan konsten.” (Granberg, 1996 s. 49).

Fast (2001) anser att slutet på en saga är minst lika viktigt som början, sagor har precis som många andra berättelser ofta en höjdpunkt när det blir extra spännande. Slutet måste komma strax därefter så att lyssnarna inte tappar intresset för berättelsen. När en saga avslutas ska det vara ett tydligt slut så att barnen förstår att nu är sagan slut. Därefter kan barnen få sitta och fundera en stund och under tiden är då berättaren tyst för att barnen ska få ro att fundera. Barnen har ofta många undringar kring en saga som de vill tänka igenom i lugn och ro utan att

jag som berättare avbryter dem i tid och otid. Om barnen har förts långt in i sagans värld med hjälp av en god berättare så tar det ofta en stund för barnen att ta sig ur sagans värld. När en berättelse avslutas måste den knytas ihop så att det inte finns några lösa trådar kvar. Ibland kan barnen dock få knyta ihop sagan (Fast, 2001).

3.2.6 Var, när och hur en saga kan berättas

När en saga ska berättas är det viktigt att välja en plats som är lugn, en plats där man inte blir störd i sin berättelse. Barnen måste få en möjlighet att kunna koncentrera sig på sagan utan störande eller avledande inslag, anser Granberg (1996). Ett sätt kan vara att sätta upp en skylt som anger att det är berättande på gång, på så vis undgås störande moment under tiden sagan berättas. Det signalerar även till barnen att sagor och berättande är något viktigt (Fast, 2001). En annan viktig sak att tänka på är att barnen ska vara pigga och sugna på att lyssna på en saga eftersom det kräver stor koncentration av barnen att lyssna, menar Susanna Ekström, universitetsadjunkt vid Lärarhögskolan i Stockholm och Britt Isaksson (2000), kulturjournalist. Boken ses väldigt ofta som ett sätt att få barnen lugna och används i den bemärkelsen som en läsvila. Ofta är det då lyssnande till kassetband, cd-skiva eller en oplanerad högläsning. Sagostunden behöver vara lugn av den anledningen att sagans magi ska kunna spridas till barnen, men sagan i sig ska ge barnen spring i benen och en väldig lust att aktivera sig anser Henriksson (2000).

När de yngsta barnen lyssnar på sagor kan det vara bra att använda sig av olika figurer såsom dockor och flanobilder för att väcka och bibehålla deras intresse, anser både Granberg (1996) och Ellneby (1998). De menar att det är bra att använda sig av rekvisita i form av dockor eller flanobilder vid sagoberättande för yngre barn för att på så vis förtydliga sagan så att barnen förstår den. Ellneby (1998) poängterar att ett litet barn som inte hänger med i sagan slutar att lyssna, vilket enligt henne kan undvikas genom att berättaren använder sig av bilder eller dockor i sitt sagoberättande. Fast (2001) ser dock ett problem med att överösa barnen med bilder och dockor, barnen kan lätt få svårt att koncentrera sig, därför anser hon att den som berättar bör vara försiktig i sitt användande av rekvisita vid sagoberättande och inte använda mer än nödvändigt.

Det är viktigt att tänka på placeringen vid sagoberättandet. Alla måste kunna både höra och se. Det ska även vara behagligt för barnen att lyssna. Därför bör sagan berättas i ett lugnt

tempo så att barnen hänger med. Ett annat sätt att fånga och bibehålla barnens intresse kan vara att dramatisera genom att ändra tonläge under sagans gång, att exempelvis viska ibland och tala högre ibland (Fast, 2001).

3.2.7 Att låta barnen berätta

Svensson (1998) menar att det är viktigt att redan när barnen är små låta dem få många tillfällen till både intressanta och utvecklande samtal. När barnen får möjlighet att prata med en vuxen och leka med språket lär de sig många olika språkliga sätt att uttrycka sig på. Detta i sin tur, anser Svensson (1998), leder till att barnen intresserar sig för skriftspråket och har lättare för att senare ta till sig detta.

Barn börjar ofta redan som små att berätta för andra om vardagliga händelser som de råkar ut för. De som lyssnar kan då hjälpa till att bygga upp berättelsen genom att ställa frågor och intressera sig. Att låta barn berätta om vad som har hänt dem är väldigt viktigt för deras språkutveckling (Fast, 2001).

Barn skapar även berättelser i leken, dels själva men även tillsammans med andra. Tillsammans i barngruppen skapar de en historia, de hjälps åt att bestämma vad som ska hända, ibland går ett barn ur leken för att instruera de andra i hur de ska agera och kommer med tips och idéer för att utveckla leken. Barnen leker ofta sådant de har varit med om eller som de ser vuxna i omgivningen göra (Fast, 2001).

Vuxna i barnens omgivning kan inspirera barnen att berätta. Det enklaste för barnen är att få berätta om saker de varit med om. Barnen kan även få ta med sig en sak till förskolan som de sedan får berätta om. Ofta vill barnen berätta om sin sak och visa upp den för alla de andra barnen. För att hjälpa barnet kan barngruppen med fördel delas i två, så att den lyssnande gruppen inte blir för stor, det kan vara svårt att berätta för många barn på en gång. (Fast, 2001).

För att underlätta för barnen att berätta sagor eller berättelser kan pedagogerna hjälpa dem att se sig som berättare. Detta kan bland annat göras genom att på förskolan ha ett visst ställe där berättaren sitter när han eller hon berättar. Genom att stärka barnen som berättare stärks även deras självförtroende, mycket tack vare att de får hjälp att tala inför en grupp (Fast, 2001).

3.2.8 Små barns tillgång till böcker

Böcker ska finnas på förskolorna, tyvärr har böckerna dock ofta ringa betydelse i verksamheten, hävdar Granberg (1996). På småbarnsavdelningarna är böckerna dessvärre undanstoppade så att barnen inte når dem, detta för att barnen inte ska förstöra böckerna genom hårdhänt läsande såsom tuggande och slitande. Vi vuxna måste här vara bra förebilder för barnen och lära dem att handskas med böcker. Vi måste lära dem att vara rädda om böckerna och förklara för dem att böcker får de sitta ner och titta i, inte kasta runt eller tugga på. Vi måste även lära dem att ställa tillbaka böcker de läst i hyllan eller backen. Genom att ha vissa regler kring bokläsandet kan vi lära barnen att vara rädda om böckerna anser Granberg (1996).

På förskolan ska böckerna finnas tillgängliga för barnen, hyllor och backar ska vara placerade så att barnen själva kan gå och ta en bok om de vill. Böckerna bör även förvaras på ett sätt som gör att de lockar till läsning. Barn väljer gärna bok efter dess utseende och därför är det bra om böckerna kan stå så att pärnarna syns, menar Granberg (1996).

För de allra yngsta barnen på förskolan bör det finnas tillgång till pekböcker. Pekböckerna tål ofta de yngre barnens hårdhänta läsande, något vanliga böcker inte gör. En pekbok med tydliga bilder lär barnen vad saker och ting heter. För de äldre barnen ska det finnas bilderböcker med tydliga bilder och gärna enkel text. Texten bör stämma överens med bilden, så att text och bild bildar en helhet. Det är genom bilderna barnen upplever texten, därför är det viktigt att text och bild hänger ihop (Granberg, 1996).

3.3 Problemprecisering

Litteraturgenomgången har visat på hur barn utvecklar sitt språk och även hur sagor och läsning och berättande av sagor kan användas för att stimulera barnens språkutveckling. Detta har mynnat ut i de frågor som jag kommer att söka svar på i min empiriska undersökning.

Frågorna jag vill har svar på genom min undersökning är:

1. Hur arbetar pedagogerna i förskolan med sagor och sagoläsning för att stimulera barnens språk?
2. Hur arbetar pedagogerna i förskolan med berättande av sagor?

3. Hur involverar pedagogerna i förskolan barnen i sagoberättandet och sagoläsningen?

4 Empiri

I detta avsnitt beskriver jag hur jag har genomfört min undersökning, vilka resultat jag har kommit fram till och min analys av dessa resultat. I min undersökning deltog både förskollärare och barnskötare, jag kommer fortsättningsvis att referera till dem som pedagoger.

4.1 Uppläggning och genomförande

För att samla in material till min empiridel har jag valt att göra intervjuer på sex olika förskolor och även att göra en halv dags observation på varje förskola.

4.1.1 Intervjuer och observationer som datainsamlingsmetod

Jag har använt mig av intervjuer för att få svar på mina frågor kring hur pedagogerna arbetar med sagoberättande och sagoläsning för att stimulera barnens språkutveckling och även hur de gör för att involvera barnen i läsningen och berättandet av sagor. Detta för att jag upplever det som att jag får mer tillförlitliga svar på mina frågor genom en intervju. En enkät ger mig inte möjligheten att följa upp svaren med följdfrågor. Under intervjun hade jag möjlighet att fråga de intervjuade hur de tänkte när de svarade si eller så. För att få svar på mina frågor valde jag att intervjua pedagoger på sex slumpvis utvalda förskolor. På var förskola intervjuade jag en pedagog.

Alla intervjuerna spelades in på band eftersom jag upplever det som svårt att hinna med att lyssna på vad den intervjuade säger och samtidigt anteckna. Det blir även svårt att hinna med att ställa följdfrågor. Inför intervjuerna hade jag förberett ett antal frågor för att få svar på min frågeställning. Jag var dock flexibel och ställde följdfrågor där jag kände att det behövdes. Jag valde att ha många frågor för att få ut så mycket som möjligt av intervjuerna. Mina intervjuer är inte helt ostandardiserade, men inte heller helt standardiserade. I en ostandardiserad intervju formulerar intervjuaren själv frågorna under den pågående intervjun och anpassar dem efter personen som intervjuas. Vid en standardiserad intervju däremot ställer intervjuaren exakt samma frågor i samma ordning till var person som intervjuas (Patel & Davidson, 2003). I och med att jag hade förberett frågor innan intervjuerna är mina intervjuer inte helt ostandardiserade, men eftersom jag också ställde följdfrågor och på det viset anpassade intervjuerna efter den som intervjuades är mina intervjuer inte heller helt standardiserade. Mina intervjuer varierade i längd mycket beroende på den intervjuades engagemang, vissa

intervjuer varade i 30 minuter och andra i över en timme. Under intervjuerna ställde jag fler frågor än vad jag senare redovisar i mina resultat, detta för att försäkra mig om att jag skulle få svar på min frågeställning. Jag anser att jag har fått svar på mina frågor utan att använda mig utav svaren på alla intervjufrågorna. Jag valde dock att ställa många frågor för att ha en bred grund att stå på.

I mina intervjuer hade jag kunnat få utförligare svar om jag varit van vid att göra intervjuer. En van intervjuare hade antagligen snabbt kommit på bra följdfrågor för att få utförligare svar, som det var nu fick jag hoppa en del mellan frågorna och gå tillbaka till tidigare frågor när jag kom på något jag hade velat veta mer om. Trots detta anser jag att jag har fått svar på mina frågor.

På var förskola gjorde jag också observationer för att själv få uppleva hur de arbetar med sagor och läsning. Jag tillbringade en halv dag på var förskola och var med i barngruppen, där jag förde anteckningar.

4.1.2 Yrkesetiskt perspektiv

Innan jag genomförde min undersökning tog jag del av de forskningsetiska principerna. Deras syfte är att visa på riktlinjer som bör användas vid undersökningar i forskningssyfte. Det finns fyra krav som Vetenskapsrådet (2002) slagit fast: informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. De personer som deltog i min undersökning har alla innan intervjuerna via telefon blivit informerade om undersökningens syfte, att medverkan är frivillig och att de kunde avbryta intervjun närhelst de ville utan att behöva uppge något skäl. Vidare fick de reda på att allt de säger behandlas konfidentiellt och att uppgifterna endast kommer att användas i forskningsändamål.

4.1.3 Presentation av förskolor

Jag har i min undersökning besökt sex olika förskolor, några kände jag till sedan tidigare medan andra var för mig helt nya.

Den första förskolan har jag valt att kalla förskola A. På förskolan finns det 42 barn i åldrarna 1-6 år inskriva. Där arbetar åtta pedagoger. Förskolan är en avdelningslös förskola vilket innebär att barnen inte har en egen avdelning som de är på om dagarna. Barnen har istället

verkstäder att gå till och arbeta i. Förskolan består av sju olika rum där alla barn får vistas och där det alltid finns en pedagog i vart rum.

Den andra förskolan kommer jag fortsättningsvis att kalla för förskola B. Där finns 60 barn i åldrarna 1-5 år inskrivna. På förskolan arbetar tolv pedagoger. Förskolan är indelad i tre avdelningar. Barnen är dock välkomna att röra sig mellan avdelningarna. Den pedagog jag intervjuade arbetar på en avdelning som har 21 barn inskrivna i åldrarna 1-5 år.

Den tredje förskolan jag besökte kallar jag för förskola C. På förskolan finns 30 barn inskrivna i åldrarna 1-5 år. Där arbetar sju pedagoger. Förskolan är indelad i två avdelningar, jag intervjuade en pedagog på avdelningen med barn i åldern 1-3 år. På avdelningen finns 14 barn inskrivna.

Den fjärde förskolan jag besökte kommer jag fortsättningsvis att kalla för förskola D. Där finns 40 barn inskrivna i åldrarna 1-5 år. På förskolan arbetar åtta pedagoger. Jag valde att intervjua en pedagog på avdelningen med yngre barn. De har 15 barn inskrivna i åldrarna 1-3 år.

Den femte förskolan jag besökte kallar jag för förskola E. Där finns 30 barn inskrivna i åldrarna 1-5 år. På förskolan arbetar sju pedagoger. Förskolan är indelad i avdelningar och jag valde att intervjua en pedagog på avdelningen med yngre barn. Barnen är i åldrarna 1-3 år och 16 stycken till antalet.

Det sjätte besöket gjorde jag på en förskola som jag hädanefter kommer att kalla för förskola F. Där finns 30 barn inskrivna i åldrarna 1-5 år och sex pedagoger arbetar på förskolan. Förskolan är avdelningslös, men de äldre barnen går ofta iväg från förskolan för att ha samling. De yngre barnen har samling på förskolan.

4.1.4 Redovisning av bearbetningsmetod

Jag skrev omgående ner mina anteckningar från observationerna medan jag hade det färskt i minnet. Jag valde då att skriva in både mina intervjuer och mina observationer på dator och därefter skriva ut dem i pappersform för att få en bättre överblick över dem. Därefter har jag gått igenom både intervjuerna och observationerna för att sortera ut det som är relevant för

min undersökning. Jag har sedan sammanfattat och analyserat mina observationer och intervjuer för att få svar på mina frågeställningar.

Jag har gjort en kvalitativ undersökning eftersom jag har skrivit ut mina intervjuer på papper och därefter analyserat både intervjuerna och observationerna. Vid en kvalitativ undersökning bearbetar man ett textmaterial och dit räknas även en utskriven bandupptagning (Patel & Davidson 2003).

4.2 Redovisning av resultat

Jag intervjuade en pedagog på var förskola. Jag anser att jag genom mina intervjuer fick utförliga och tillförlitliga svar. Pedagogerna som intervjuades var både engagerade och intresserade av intervjufrågornas innehåll. De intervjuade gav både relevanta och uttömmande svar och spann själva vidare på frågorna. Många av dem berättade fritt om hur de arbetar med sagor innan jag hunnit ställa frågorna, vilket jag upplever som att de är intresserade av det som intervjun handlade om.

4.2.1 Observationer på sex förskolor

På varje förskola, vars pedagoger jag intervjuade, valde jag att tillbringa en halv dag för att få en bättre bild av hur de arbetar med sagor på förskolan.

Förskola A

I ett stort rum på förskolan står en soffa och bredvid den finns en back fylld med böcker. Barnen fick själva gå och ta en bok om de ville och sitta och titta i, de kom även ofta och frågade om inte pedagogerna kunde läsa en bok. Om det fanns möjlighet till det läste de en bok och oftast flera. Om det var stökigt runt omkring föreslog ofta pedagogen att de skulle gå och läsa i ett lugnt rum. Detta rum är mindre och där finns det en soffa och en back med böcker och även belysning av mindre lampor. Många barn kom och ville lyssna på en bok och pedagogen läste då flera böcker, vissa barn ville höra alla medan andra gick efter att en bok lästs. Barnen på förskolan verkade väldigt intresserade av böcker och gick ofta och satte sig i soffan för att titta i dem. På förskolan är många av väggarna dekorerade av sagofigurer och där är en inbjudande atmosfär.

Förskola B

På varje avdelning finns det en soffa och bredvid den en back med böcker. Även i avdelningarnas bokhyllor finns det böcker som barnen fick titta i. Barnen ville ofta att pedagogerna skulle läsa en bok eller flera. Jag fick även vara med på en samling som varade i cirka tjugo minuter, där de yngsta barnen fick lyssna på en saga om en liten kyckling. Till sagan hade pedagogerna små tygbollar som föreställde kycklingar och barnen var väldigt intresserade av vad som hände. De var mellan ett och två år och ca 20 stycken allt som allt.

Förskola C

På avdelningen finns det en hylla där böckerna står uppstadade så att barnen kan se deras framsida ser ut och bredvid hyllan står en soffa. Barnen ville gärna lyssna på sagor och när de bad om det läste pedagogerna. När jag var där hade de något de kallade "Sagans värld". Barnen fick då krypa genom ett svart skycke som hängts upp framför en öppen dörr och in i ett sagorum med sagofigurer målade på väggarna. I rummet satt en pedagog och tog emot barnen som kröp bort och satte sig på en filt. Det spelades klassisk musik och levande ljus var tända. Barnen fick sedan flyga till "Sagans värld" och då tog pedagogen som skulle berätta sagan på sig en sagohatt och förvandlades till sagotant. Till sagan som berättades, *Sagan om den lilla, lilla gumman* hade de dockor av olika slag och pedagogen spelade upp sagan på en liten scen som hon byggt upp av kuddar. Sagan berättades under lite mer än en kvart och barnen satt koncentrerat och lyssnade.

Förskola D

I ett stort öppet rum står det en soffa och bredvid den i en bokhylla finns det en back med böcker. På väggen bakom soffan står böckerna uppstadade, så att barnen kan se deras framsida. Många barn trängdes i soffan på eftermiddagen och ville höra en saga, vilket de fick. När jag var där lät en av pedagogerna barnen själva berätta. För att få dem inspirerade berättade hon själv först att hon hade skadat sig på fingret och visade en liten rispa, genast ville ett par barn själva berätta om var de skadat sig. Hon fick på så sätt igång barnens intresse för att berätta något. Denna samling tog ungefär tjugo minuter att genomföra och alla barn som ville fick berätta.

Förskola E

Mitt i ett stort och luftigt rum finns en soffa, där satt barnen och tittade i de böcker som var tillgängliga. Det var inte så många bilderböcker utan mest hårda pekböcker, för barnen hade tydligen varit hårdhänta med böckerna och fick nu vara utan ett tag för att kanske bli

försiktigare med dem sedan. När barnen ville höra en saga tog dock pedagogerna ner en bok och läste den för barnen varpå de satte upp den i hyllan igen. Om det fanns tid läste pedagogerna då barnen så önskade. Oftast läste pedagogerna då ett par sagor och vissa barn satt kvar och lyssnade på alla sagorna och vissa barn gick och lekte medan andra barn tillkom.

Förskola F

I ett ljus och luftigt rum är en stor soffa placerad med ryggen ut mot rummet för att bilda en avskild hörna för läsning. De böcker som fanns där var alla för lite äldre barn, det var mycket text i dem. Några böcker riktade enbart till de yngsta barnen fanns det inte. Under mitt besök läste de inga böcker för de yngsta barnen, dock fick de som inte sov efter maten lyssna på en saga på cd. Denna saga varade i ungefär trettio minuter, men vissa barn gick tidigare, andra lyssnade tills sagan var slut.

4.2.2 Resultatsammanställning av intervjuer

Jag har valt att sammanfatta intervjuerna och redovisar nedan en sammanställning av varje förskolas intervjusvar. De flesta förskolorna hade barn från 1-5 år och en förskola hade barn från 1-6 år. Eftersom mitt arbete koncentrerar sig på de yngsta barnen och hur sagoläsning och sagoberättande kan stimulera deras språkutveckling så kommer jag i min redogörelse bara att ta upp det som rör ålderskategorin 1-3 år i mina intervjusvar.

Förskola A

På förskola A läser pedagogerna sagor för barnen var dag, flera gånger om dagen. Ibland föreslår pedagogerna för barnen att de kan få lyssna på en saga eller en bok och ibland ber barnen pedagogerna att läsa, vilket de gör i mån av tid. Pedagogerna läser inte på någon bestämd tid, utan de läser allt från tidigt på morgonen till sent på eftermiddagen.

Barnen har god tillgång till böcker och förvaringen är anpassad efter deras behov, så att de själva kan gå och hämta en bok att sitta och titta i, något de enligt pedagogen ofta gör. Pedagogen berättar att de på förskolan brukar uppmuntra barnen att sitta och titta i böckerna.

Pedagogen framhöll vikten av att läsa sagor för barnen, inte bara för att utveckla deras språk utan även för att stimulera deras fantasi, vilket kunde spåras i lekar då barnen exempelvis lekte *Bockarna Bruse*, efter att ha hört denna saga.

På förskolan brukar de ofta berätta sagor för barnen. De berättar även andra berättelser och inte bara sagor. Vid berättande använder sig pedagogerna av boklådor som de får låna från biblioteket. Boklådan innehåller rekvisita, såsom dockor, för att pedagogerna ska kunna spela upp sagan eller berättelsen för barnen som en teater. Det är viktigt att berätta och även läsa poängterar pedagogen eftersom det hjälper barnen i deras språkutveckling att höra böcker och sagor av alla dess slag, de får bland annat ett större ordförråd. När pedagogerna berättar eller läser för barnen ställer de ofta frågor som barnen får fundera över, detta för att väcka barnens tankar kring sagan eller berättelsen.

Vid berättandet kan även barnen involveras, vilket görs genom att barnen får dramatisera. Barnen har med hjälp av dockor fått leka både sagor och berättelser, oftast får de leka fritt och ändra om i handlingen som de vill. Barnen har även själva med hjälp av dockor fått berätta en saga.

Förskola B

Förskola B läser också sagor för barnen flera gånger var dag. Ofta vill barnen att pedagogerna ska läsa vilket de gör om de har möjlighet till det, ibland är det dock pedagogerna som samlar barnen för att läsa. Detta brukar de ofta göra efter maten, då läser de något de kallar "Veckans bok". Det är en bok som barnen tagit med sig hemifrån, var vecka är det ett nytt barn som tar med sig en favoritbok, eftersom denna byts ut veckovis kallas det "Veckans bok".

Även här har barnen många böcker tillgängliga, allt från pekböcker till bilderböcker och olika sagoböcker. Böckerna förvaras på ett sådant vis att barnen själva kan gå och ta dem när de vill. Pedagogerna är positiva till att barnen tar en bok och sitter och bläddrar i den.

Pedagogen framhöll vikten av att läsa både sagor och berättelser för att utveckla barnens språk och bredda deras ordförråd.

På förskola B berättar de ofta sagor för barnen. Ibland använder de sig av rekvisita såsom dockor ifrån bibliotekets boklådor, men ibland berättar de även helt utan rekvisita. Vid berättande händer det att de också använder sig av så kallade flanobilder, bilder med självhäftande material på baksidan som kan fästas på en tavla, för att förtydliga sagan.

Pedagogen påpekar att både berättande och läsning är bra sätt att utveckla barnens språk eftersom de själva kan kommentera under berättelsens gång. Barnen har även själva fått prova på att berätta för de andra barnen. Det barn som tagit med sig "Veckans bok" har själv först för de andra barnen fått berätta vad boken handlar om. Därefter läser pedagogerna boken för barngruppen. När pedagogerna läser eller berättar för barnen får de vara med så till vida att pedagogerna gärna ser att barnen ställer frågor eller kommenterar under läsningen eller berättandet. Även pedagogerna ställer ibland frågor till barnen om vad som händer i sagan eller berättelsen.

Förskola C

Barnen får varje dag, flera gånger om dagen lyssna på sagor och andra berättelser. Ofta läser pedagogerna på morgonen då barnen ännu inte har påbörjat någon lek och även direkt efter maten. Detta för att det ska vara tyst och lugnt så att de allra yngsta barnen kan somna och även för att barnen som lyssnar på sagan ska få en lugn stund efter middagen.

Barnen har böcker tillgängliga och dessa är utplacerade så att deras framsida syns, detta för att locka barnen att sätta sig ner en stund och titta i en bok. Även förskola C poängterade vikten av sagor och berättelser för att stimulera barnens språk och utveckla deras fantasi. På förskola C visade det sig då barnen lekte *Sagan om den lilla lilla gumman* av Elsa Beskow. Barnen brukar även i barngruppen sinsemellan diskutera sagor och berättelser som de har hört. Pedagogerna pratar många gånger med barnen om detta när de äter.

Pedagogerna på förskolan berättar ofta sagor för barnen. De har då hjälp av dockor från boklådor de lånat på biblioteket. En gång per vecka får barnen besöka något de kallar "Sagans värld". Det innebär att barnen kryper igenom ett svart skynke som hängts upp framför en dörr in i ett sagorum där en sagotant tar emot dem och visar dem till en sittplats på en sagofilt. I rummet finns levande ljus tända och klassisk musik spelas. Sagotanten tar på sig en sagohatt och strör ut sagoglitter över barnen, samtidigt som hon läser en ramsa så att de kan flyga på sin filt till sagans värld. Därefter berättar sagotanten en saga med hjälp av olika dockor.

Barnen får när de besöker "Sagans värld" vara med och dramatisera och leka sagan. Pedagogerna brukar efter berättandet låta alla barnen gestalta exempelvis kossan ur sagan *Sagan om den lilla lilla gumman*, barnen blir då på låtsas mjölkade av pedagogen som

berättar. Därefter kan de få gestalta katten som lapar upp all mjölk och sedan blir ivägschasad av gumman, vilken gestaltas av pedagogen som berättar.

Förskola C brukar tillverka egna dockor och annat som de använder vid berättande. Detta förvaras i ett sagoskåp, ett skåp med glasdörrar, så att barnen kan se alla dockorna. En del av barnen på förskolan brukar själva samla en grupp barn och flyga till "Sagans värld", där de berättar en saga för de andra barnen med hjälp av dockor. När barnen äter brukar pedagogerna ofta prata med barnen om vad som har hänt i "Sagans värld" och på så vis inspirera dem att berätta själva. Vid jul brukar barnen även få spela upp en visa för föräldrarna. En pedagog berättar då visan som en saga under tiden som barnen agerar den och pratar i den mån de kan.

Förskola D

På förskola D läser pedagogerna för barnen dagligen och ofta flera gånger var dag. När barnen ber om att få höra en bok, läser pedagogerna. Barnen har god tillgång till böcker. I en back i avdelningens bokhylla förvaras böcker och bakom soffan står böcker uppradade på en list så att framsidan syns. Barnen blir då lockade att sätta sig och titta i böckerna en stund förklarar pedagogen. Hon poängterar även hur viktigt det är att läsa för barnen för att hjälpa dem vidare i sin språkutveckling. Tack vare läsning och berättande lär sig barnen nya ord, menar pedagogen.

På förskolan berättar pedagogerna ofta för barnen, vanligtvis berättar de inte sagor utan istället berättelser och vardagliga händelser ur livet. Vid berättande brukar pedagogerna använda sig av rekvisita i form av bilder eller dockor till de yngsta barnen. De lånar ofta boklådor på biblioteket och använder sig av dess rekvisita. De tillverkar även egna boklådor på förskolan som de använder sig av när de berättar. För de äldre barnen, två till tre år, brukar de berätta utan rekvisita. Detta för att barnen ska få en möjlighet att skapa egna bilder av berättelsen, det menar pedagogen är viktigt.

När de berättar på förskolan brukar berättaren ha på sig en "berättarhatt" och tända levande ljus, både när de berättar med rekvisita och utan. Berättande är väldigt viktigt framhåller pedagogen, barnen får inte bara höra språket utan de får även en chans att utveckla sin fantasi.

Även barnen får själva berätta ibland, dock inte sagor men däremot kan de få berätta om vardagshändelser. Om något barn har slagit sig eller har ett blåmärke så får det barnet berätta

för de andra vad som har hänt. Ofta brukar en pedagog börja med att berätta om något blåmärke eller litet sår som hon har fått och därefter får barnen berätta om vad de har råkat ut för när de skadade sig.

Förskola E

På förskola E får barnen varje dag lyssna på sagor eller berättelser, ofta flera gånger om dagen. Pedagogerna läser vanligtvis för barnen på morgonen, eftersom barnen kan ha svårt för att komma igång med en lek om bara ett fåtal barn har anlänt till förskolan. Då kan det vara skönt att sitta ner i soffan och läsa en bok, det är då även lugnt när andra barn anländer till förskolan, förklarar pedagogen, detta menar hon underlättar för barnen som kommer. De läser även efter maten var dag, då pedagogerna anser att det bör vara lugnt så att de yngsta barnen kan sova.

På denna förskola finns det pekböcker tillgängliga till barnen. Andra böcker såsom sagor och bilderböcker står högt upp i en bokhylla oåtkomliga för barnen, detta för att de enligt pedagogen tidigare varit hårdhänta i sin läsning.

Barnen får ofta höra både berättelser och sagor berättas av pedagogerna. De använder sig då av boklådor som lånas ifrån biblioteket. De berättar även mycket flanosagor, sagor där de använder sig av bilder som de fäster på väggen. En flanosaga som barnen uppskattar är *Totte går till doktorn* av Gunilla Wolde och därför brukar de berätta den för barnen, upplyser pedagogen. Berättande anser pedagogen är viktigt eftersom en saga eller berättelse kan bli mer livfull då den berättas, vissa saker kan förstärkas och betonas medan andra kan tonas ner.

På förskolan får barnen vara med i sagoberättandet på så vis att de efter en flanosaga får ta ner alla bilderna som använts. Pedagogen som har berättat sagan ber barnen i tur och ordning att plocka ner bilden där pojken sitter på pottan och så fortsätter de tills alla bilder som använts vid berättandet är nerplockade.

Förskola F

På förskola F får barnen inte lyssna på sagor eller berättelser var dag. Pedagogen förklarar att de tyvärr är dåliga på att läsa för barnen. Via följdfrågor till pedagogen fick jag dock reda på att de arbetar mycket med att berätta sagor för barnen. De brukar berätta sagor under samlingarna och även sjunga och ramsa mycket med barnen. De barn som inte sover får efter

middagen lyssna på en saga på cd, då de allra yngsta sover berättar pedagogen och förklarar att de vill att det ska vara lugnt då.

Eftersom pedagogerna sällan läser för de yngsta barnen tillhandahåller de inte heller adekvat litteratur för denna åldersgrupp. De har inga pekböcker eller böcker med endast lite text. Däremot finns det böcker för äldre barn med mycket text i, som en del av tvååringarna och treåringarna tycker om att titta i, berättar pedagogen.

På förskolan berättas det mycket flanosagor, pedagogen klargör att de oftast berättar sagor för barnen eftersom de vid berättande har möjlighet att förlänga sagan om barnen är pigga på det och korta ner den om barngruppen är lite orolig. Ofta brukar de berätta sagan om *Det lilla spöket Laban* av Inger och Lasse Sandberg, eftersom barnen är så förtjusta i den, förklarar pedagogen.

När pedagogerna berättar ställer de ofta frågor till barnen för att involvera dem i berättandet. Även barnen är välkomna att ställa frågor till pedagogerna om de undrar över något. Pedagogerna berättar ofta rimsagor för barnen, såsom *Hattstugan* av Elsa Beskow, de låter då barnen få turas om att fylla i meningarna, eftersom de oftast har koll på vilket ord som kommer härnäst.

4.2.3 Analys

1. Hur arbetar pedagogerna i förskolan med sagor och sagoläsning för att stimulera barnens språk?

Fem av sex förskolor (A, B, C, D & E) i undersökningen läser varje dag för barnen. Den sjätte förskolan (F) läser sällan för barnen, men däremot berättar de desto mer för barnen. På den sjätte förskolan fanns det inte heller några böcker till de yngsta barnen, vilket gör att de inte har någon möjlighet att själva bekanta sig med litteratur. Dessa barn kommer då sällan i kontakt med böcker. Jag undrar vilket förhållande dessa barn får till böcker då de aldrig ser att text och bild hör samman? De ser aldrig att boken har något att säga och inser då inte att de själva kan söka kunskap i böcker. Har inte yngre barn något behov av att titta i böcker? De fick däremot höra mycket berättas, vilket alla barnen i undersökningen fick.

En av de fem förskolor (E) som hade böcker tillgängliga till barnen hade enbart pekböcker som barnen själva kunde ta. De andra böckerna var placerade högt i en bokhylla eftersom barnen enligt pedagogen inte varit försiktiga med dem. Blir barnen försiktigare med böckerna då de placeras utom räckhåll högt upp i en hylla? Vid förfrågan tog dock pedagogerna ner de önskade böckerna, varpå de sattes utom räckhåll då barnen inte längre ville titta i dem. Barnen missar dock även på denna förskola möjligheten att själva i lugn och ro sitta och titta i böckerna.

På fyra av de fem förskolor (A, B, C & D) fanns böckerna i backar i lagom höjd för barnen att stå och bläddra bland dem. Barnen kunde då få en god överblick över böckerna och själva när de ville sätta sig ner och titta i valfri bok. Alla böcker tillgängliga för barnen var på alla förskolorna placerade i närheten av en soffa för att barnen skulle kunna ta boken och sedan sitta i soffan och titta.

På två av de fem förskolor (C & D) som har böcker tillgängliga till barnen, hade böckerna även placerats så att barnen kunde se deras framsida. Det leder till att barnen blir lockade av bilden att ta ner boken och titta i den, något de hade möjlighet att göra själva.

Av de fem förskolor som läser för barnen var dag, läste tre förskolor (B, C & E) ofta efter maten, när de yngsta barnen skulle sova. Efter maten är barnen ofta trötta, vilken behållning får de då av den spännande saga som berättas? Inser de värdet av en bra saga? Vilket värde anser pedagogerna att en saga har då de läser den när barnen är som mest ouppmärksamma? Är sagostunden fortfarande placerad efter maten för att det länge varit så i förskolans värld? Det är inte läsningen som står i fokus utan snarare att de vakna barnen ska vara tysta så att de andra barnen kan sova.

Två av de fem förskolor (C & E) som var dag läser för barnen säger att de även läser mycket på morgonen när barnen inte kommit igång med någon lek. Då är barnen pigga och orkar ofta lyssna till en saga. Sagan kan också inspirera barnen till att komma igång med en lek. Det kan även uppfattas som en trygghet att få krypa upp i soffan med ”fröken” och lyssna på en god bok. Det är också lugnt på förskolan när andra barn anländer något som kan underlätta för dem då de säger hejdå till sina föräldrar, vilket en pedagog tog upp i intervjun, det kan vara svårare att komma in i barngruppen om det är full fart redan tidigt på morgonen.

Tre av de fem förskolor (A, B & D) som läser för barnen var dag, läser närhelst barnen ber om det och det signalerar till barnen att böcker betyder något, att det är viktigt att läsa dem. Då har barnen intresset och pedagogerna vidareutvecklar detta intresse genom att läsa när barnen vill höra.

2. Hur arbetar pedagogerna i förskolan med berättande av sagor?

Alla förskolorna använder sig av någon form av rekvisita vid berättande för de yngsta barnen, såsom bibliotekets boklådor. Figureerna i boklådan används då till att spela upp sagan eller berättelsen som en teater för barnen. Vid flanosagor används istället bilder för att förtydliga sagan och göra det lättare för barnen att förstå. Två förskolor (B & D) brukar ibland berätta utan rekvisita för de äldre barnen. Förskola D förklarar detta med att det är utvecklande för barnens fantasi att själva föreställa sig bilder inne i huvudet. När barnen får sagan berättad med rekvisita får de färdiga bilder, utan rekvisita får de skapa egna bilder vilket bidrar till att utveckla deras fantasi. Barnen får själva föreställa sig hur figurerna i sagan ser ut och de har oftast bättre fantasi än pedagogerna som tillverkat rekvisitan. Den intervjuade pedagogen på förskola D framhöll dock, att de yngsta barnen har stor behållning av rekvisita för att hjälpa dem förstå och förtydliga sagan.

I intervjuerna framkom att alla pedagogerna var måna om att berätta sagor eller andra berättelser för att utveckla barnens språk. Många av pedagogerna var väldigt engagerade i sagor och berättande och denna entusiasm som pedagogerna visade kan lätt smitta av sig till barnen vilket kan leda till att de får ett positivt förhållande till sagor och berättelser.

Två av sex förskolor (C & D) gjorde berättandet till ett äventyr, de flög till sagans värld, de tände levande ljus och spelade klassisk musik. Vilka minnen dessa barn kan få av sin förskolevistelse och vilken positiv bild de ges av sagor och berättelser. När pedagogerna berättar och gör på detta vis får barnen verkligen en bild av att sagor är betydelsefulla.

På alla sex förskolorna avsätts det rejält med tid för berättande och det läggs även tid på förberedelser. Pedagogerna syr ibland själva rekvisitan till sagorna eller går till biblioteket och lånar boklådor, de övar in berättelsen/sagan, tänder ljus och förbereder ett utrymme för framförandet av sagan. Det tyder på engagemang. När pedagogerna sedan spelar upp sagan med hjälp av rekvisita visar de barnen sagans budskap genom en teater. Det ger barnen en möjlighet att lättare förstå och ta till sig sagan.

På fyra av sex förskolor (A, B, C & D) skiljde pedagogerna mellan sagor och berättelser i allmänhet, medan de på två av sex förskolor (E & F) inte gjorde någon åtskillnad mellan sagor och berättelser. Alla förskolorna i undersökningen berättade dock både sagor och berättelser för barnen.

3. Hur involverar pedagoger i förskolan barnen i sagoberättandet och sagoläsningen?

Barnen på alla förskolorna involverades i sagoberättandet på olika vis. Barnen fick bland annat berätta själva, vilket gör att de får stå i centrum och alla barnen lyssnar på dem. Vilket strålande sätt att stärka barnens självförtroende.

På två av sex förskolor (A & C) har barnen fått dramatisera sagor eller sånger. På förskola A får barnen ibland leka sagorna och då använda sig av dockor. Barnen får oftast leka fritt och bestämma sagans eller berättelsens handling som de själva vill. Det torde vara ett bra sätt att utveckla barnens fantasi och även visa dem hur mycket man kan göra med sagor. De behöver inte alltid läsas eller berättas, det går lika bra att leka dem.

På förskola C får barnen efter "Sagans värld" där pedagogerna berättar en saga för barnen, leka sagan, men här bestämmer pedagogerna roller till barnen. Barnen har dock möjlighet att leva sig in i rollen och tolka den som de känner passar dem. Det ger dem också en frihet att få bestämma hur rollen ska tolkas. Vilken uppmuntran barnen får av att pedagogerna tror på deras kapacitet att tolka en roll. Vid jul brukar barnen få spela upp en visa för föräldrarna. En pedagog berättar då visan som en saga under tiden som barnen båda agerar den och pratar i den mån de kan. Här får barnen agera på det vis de kan, de kan själva välja att säga alla repliker och om de inte kan eller vill så säger pedagogerna dessa. Barnen får då stöd och trygghet i att de inte behöver prestera någonting, men om de vill får de gärna det. Dramatiseringen anpassas på så vis efter barnens förmåga och hur blyga de är. Många yngre barn brukar uppskatta att stå på scen och de som inte vill behöver inte. På så vis anpassas verksamheten efter barnen och deras önskemål.

På fyra av de sex förskolorna (A, B, C & D) har barnen själva fått berätta på olika sätt. På förskola A har barnen själva med hjälp av dockor fått berätta och då ändra sagan som de vill, pedagogerna tror här på barnens kapacitet att själva berätta en saga och det borde vara utvecklande för barnen att pedagogerna har en sådan tilltro till dem. På förskola B har barnen också fått prova på att berätta. Barnen blir här placerade i centrum då de får ta med sig en bok

hemifrån som de får berätta om, det kallar de "Veckans bok" på förskolan. Barnen på förskolan turas om att ta med sig en bok och var vecka är det ett nytt barn som har med sig en bok och får berätta om denna. Det barn som berättar är det enda barn som vet vad som är rätt eller fel, eftersom det barn som berättar är det som kan sagan eller berättelsen. Det gör att barnet har en trygghet då det berättar. Det är möjligt att något annat barn i gruppen har läst denna saga eller berättelse också, men det barn som berättar och har tagit med sig boken hemifrån är det barn som kan den. Även här får barnen möjlighet att synas och visa sina åsikter. De får tipsa kamraterna om bra böcker och varför de är så bra.

På förskola C brukar pedagogerna uppmuntra barnen att prata om vad som hände när de besökte "Sagans värld" och inspirerar på så vis barnen till att berätta. En del av de yngre barnen brukar även själva leka "Sagans värld" och då kalla till sig en grupp barn och för dem berätta en saga eller berättelse med hjälp av dockor. Detta tyder på att förskolans sagosamlingar är något som både uppskattas av barnen och även påverkar dem då de ofta berättar om detta.

Även på förskola D får barnen själva berätta, ofta då om de har ett blåmärke eller ett sår av något slag som de vill berätta om. Många gånger har barn i förskoleåldern något blåmärke eller rivsår. Barnen är vanligtvis stolta över dessa, vilket kan underlätta vid berättande, anser pedagogen. Barnen har också lättare för att berätta om saker de själva upplevt, vid berättande har barnen då egna erfarenheter att ta av. Precis som på förskola B är det barn som berättar, det enda barn som vet vad som har hänt och således den enda som kan berätta om detta märke. De torde också vara stärkande för självförtroendet, inget annat barn vet vad som är rätt eller fel, bara det barn som berättar. Dessutom får barnen stå i centrum och både visa sitt märke för de andra barnen och även berätta vad som har hänt.

På tre av de sex förskolorna (A, B & F) får barnen även vara med i berättandet på så vis att pedagogerna under berättelsen ställer frågor till barnen som de får svara på eller fundera över och även tillåter att barnen ställer frågor om det är något de undrar över. Pedagogerna på de tre förskolorna förklarar det med att de vill få barnen att fundera kring berättelsen. Pedagogerna visar på detta sätt för barnen att deras åsikter, tankar och funderingar är viktiga.

På en av de sex förskolorna (E) får barnen vara med i sagoberättandet på så vis att de efter berättande av en flanosaga får vara med och ta ner alla bilderna som använts. Barnen ges här en möjlighet att komma nära figurerna, något som brukar uppskattas av barnen.

5. Diskussion

Mitt examensarbete undersöker hur förskolor arbetar med sagoberättande och sagoläsning för att stimulera barnens språkutveckling. Det är ett ämne som intresserar mig väldigt mycket och jag anser att jag kommer att ha stor nytta av min undersökning i framtiden. Dels fick jag en del saker bekräftade och dels fick jag en hel del tips och råd av de pedagoger som jag intervjuade, de har alla arbetat länge med barn i förskolans värld och har genom erfarenhet en kunskap som är oerhört värdefull.

I min undersökning har jag kommit fram till att de flesta förskolor, 5 av 6, läser mycket för barnen eftersom de är medvetna om att detta är bra för språkutvecklingen. Ann-Katrin Svensson (1995) anser att genom läsning tillsammans med barnet ges det en möjlighet att använda sig av sitt språk och samtidigt lära sig en uppsjö av nya ord. Genom att pedagogerna i min undersökning under läsningen ställde frågor till barnen och även lät barnen ställa frågor menar jag att de läste tillsammans med barnen på det sätt som Svensson (1995) rekommenderar. Även Bo Johansson och Per Olov Svedner (2003) framhåller vikten av att låta barnen vara med i läsningen på så vis att de får kommentera under tiden pedagogerna läser. Johansson och Svedner (2003) anser att barn tidigt bör få ett förhållande till böcker och då främst genom högläsning. De menar att barnen vid högläsning får en möjlighet att upptäcka att krumelurerna som finns under bilderna är möjliga att tyda och förstå. Av samma anledning anser Johansson och Svedner (2003) att det är bättre att läsa högt för barnen än att låta dem lyssna på en saga eller bok på cd. På alla förskolor i min undersökning utom en kom barnen dagligen i kontakt med böcker och lyssnade till högläsning. Den förskola där barnen sällan fick lyssna till högläsning, lät istället barnen lyssna till en bok på cd.

Jag har även kommit fram till att ett par av de intervjuade pedagogerna, 2 av 6, inte gjorde någon skillnad på sagor och andra berättelser när de på frågan om de läser sagor för barnen svarade att de läser många sagor såsom *Totte går till doktorn* av Gunilla Wolde och böckerna om *Det lilla spöket Laban* av Inger och Lasse Sandberg. En saga kan enligt Ingrid Nettekvik (2004) delas in i folksagor och konstsagor. Folksagor har inte längre någon känd författare då de länge återberättats muntligt från generation till generation. Folksagan har också ofta till skillnad från konstsagan ett lyckligt slut. Det förekommer också ofta tretal och sjutal för att underlätta för berättaren att minnas sagan. Lena Kåreland (2001) menar att konstsagan till viss del bygger på folksagan men att den ofta har ett tragiskt slut och att konstsagan även har en angiven författare. *Totte går till doktorn* och böckerna om *Det lilla spöket Laban* kan

följaktligen inte räknas in i genren sagor eftersom de inte uppfyller de kriterierna utan de går under betäckningen berättelser.

Ann Granberg (1996) tar upp att de yngsta barnen ska ha tillgång till pekböcker något de hade på alla de förskolor jag undersökte utom en. Jag anser att de även behöver ha tillgång till vanliga böcker och då måste jag som pedagog lära barnen att respektera böckerna och vara rädda om dem, något Granberg (1996) själv också tar upp. Hon menar även att böckerna bör stå så att barnen ser framsidan för att locka till läsning, detta är något som två förskolor i min undersökning tagit fasta på. Vidare anser Granberg (1996) att det ska finnas böcker tillgängliga för barnen så att de själva kan gå och ta en bok när de vill. Den möjligheten fanns på alla utom två förskolor i min undersökning. Den ena förskolan hade tagit bort de vanliga böckerna eftersom barnen inte varit försiktiga med dem och den andra förskolan koncentrerade sig på berättande och sånger istället för böcker vilket ledde till att de inte hade några böcker riktade till de yngre barnen. Jag är av den uppfattningen att man kan använda sig av berättande utan att förkasta böckerna och dess vikt i barnens språkutveckling. Många barn finner glädje i att i lugn och ro kunna sitta och titta i en bok och det anser jag de bör ha möjlighet till på förskolan. Detta är en glädje de missar om förskolan inte har lämplig litteratur för de yngre barnen. Granberg (1996) hävdar att böcker har ringa betydelse i förskolan, detta påstående ställer jag mig frågande till. Under min undersökning har jag inte upplevt detta vare sig genom intervjuer eller observationer. Jag upplevde däremot att barnen både hade god tillgång till böcker och även lugna utrymmen där de kunde sitta och titta i böckerna.

På alla de undersökta förskolorna berättade pedagogerna sagor för barnen, något som både Carina Fast (2001) och Svensson (1998) förespråkar. De menar att berättaren kommer nära barnen vid berättande på ett annat sätt än vad som sker då en saga läses högt för barnen. Under berättandet kan den som berättar hela tiden ha ögonkontakt med barnen och jag anser att detta är bra eftersom jag då ser hur barnen reagerar på sagan eller berättelsen och om de hänger med och förstår. Ser barnen ut som frågetecken upptäcker jag som berättare detta och då kan jag direkt förtydliga för barnen så att alla förstår.

Granberg (1996) poängterar vikten av att som berättare vara engagerad vid sagoberättande för barn. Ett sätt kan vara att ändra tonläge på rösten, jag vet av egen erfarenhet att barnen direkt då spetsar öronen för att de vet att nu händer det något. Jag har den uppfattningen att barn är

tacksamma att berätta för eftersom de genast talar om vad de tänker på. Om barnen tycker om sagan och det sätt den berättas på så både hörs och syns det och likadant vid motsatsen. Det är därför väldigt utvecklande för mig som pedagog att berätta för barn eftersom jag direkt från hjärtat får deras utvärdering.

Fast (2001) förespråkar att den som ska berätta en saga tydligt visar att nu börjar sagan genom att använda sig av en viss ritual. Ett par av förskolorna i min undersökning, 2 av 6, tände både ljus och använde sig av en sagohatt vid berättande för att signalera till barnen att det var dags för en saga eller en berättelse. Enligt Fast (2001) bidrar detta till att hjälpa barnen att förflytta sig till sagans värld.

Granberg (1996) tar upp vikten av att välja en lugn plats både vid läsning och berättande av sagor. Ett par av förskolorna, 2 av 6, har sagorum och lugna rum där de ägnade sig åt läsning och berättande av sagor och berättelser. Susanna Ekström och Britt Isaksson (2000) anser att även om rummet är lugnt så ska barnen vara pigga och sugna på att lyssna på en saga eftersom det kräver stor koncentration av barnen att lyssna. På många förskolor lever det tyvärr kvar att man lyssnar på en saga efter maten då barnen är trötta, så även på ett par förskolor i min undersökning. Detta är Lisa Henriksson (2000) emot, hon menar att sagostunden ska vara lugn, för att magin från sagan ska kunna överföras till barnen. Sagan ska dock ge barnen lust att röra på sig, något som är svårt då barnen är trötta.

Både Ylva Ellneby (1998) och Granberg (1996) föreslår att pedagogerna använder sig av rekvisita av olika slag vid berättande för de yngre barnen. De menar att användandet av dockor och bilder vid sagoberättande förtydligar så att barnen lättare förstår sagan. Ellneby (1998) har en åsikt om att ifall barnen inte hänger med i sagan så slutar de att lyssna vilket jag själv märkt då jag för yngre barn försökt läsa en bok avsedd för äldre förskolebarn. När jag vid ett annat tillfälle istället berättat fritt från samma bok har även de små barnen varit engagerade hela tiden. På de undersökta förskolorna använde de sig bland annat av boklådor och flanobilder för att förtydliga sagorna och berättelserna. Ett par förskolor, 2 av 6, berättade även helt fritt utan någon form av rekvisita, men det var inte för de allra yngsta barnen, utan de lite äldre som klarade hänga med utan rekvisita.

I min undersökning har jag fått fram att förskolorna på olika sätt involverar barnen i berättandet. Kåreland (2001) anser att man bör prata mycket med barnen förutom att läsa och

berätta för att stimulera språket. Detta gjorde de mycket på de förskolor jag undersökte både under sagoberättandet och efteråt då de diskuterade vad som hänt i sagan.

Jag har i min undersökning kommit fram till att barnen involverades på olika sätt i sagoberättandet. Det är jag faktiskt förvånad över, inte att de ställer frågor till barnen när de berättar eller att de låter barnen ställa frågor under tiden de berättar. Det menar jag är vanligt att pedagoger gör på förskolorna, däremot är jag mer förvånad över att pedagogerna låter barnen leka sagorna och även att barnen själva får berätta sagor. På en del förskolor fick barnen själva berätta, på andra fick de leka sagan, på vissa fick de frågor under tiden sagan berättades och barnen fick även själva möjligheten att ställa frågor under berättandet om det var något de undrade över och på en förskola fick de hjälpa till och plocka i ordning efter sagan.

Fast (2001) anser att barnen bör få berätta om vardagshändelser vilket en av mina undersökta förskolor gjorde, där fick barnen bland annat berätta om de hade fått något blåmärke eller sår och hur detta gick till. Då kan pedagogerna hjälpa barnen i berättandet genom att ställa frågor. Fast (2001) menar att det är oerhört viktigt för barnens språkutveckling att få berätta om saker som har hänt dem. Detta är jag övertygad om att många pedagoger gör utan att reflektera över det, eftersom det är så självklart för dem. När barnen kommer på morgonen frågar pedagogerna dem hur det är med dem, har de varit hos mormor och morfar dagen innan talas det om detta. Jag upplever att barnen får många tillfällen att berätta om vardagshändelser både för pedagoger och de andra barnen. Jag har själv varit med om att barnen bett mig läsa en bok om höbärgning, ett område där mina kunskaper är begränsade, en treårig pojke tog då boken ifrån mig och förklarade för resterande barngrupp hur allt går till. Vid detta tillfälle pratade pojken om sin egen vardag och saker han känner till då hans familj bedriver ett lantbruk. Där var det självklart för mig att ge barnet plats eftersom barnet helt tydligt hade kunskaper som vida översteg mina.

Fast (2001) är av den meningen att barn själva skapar egna berättelser i lek, något jag är övertygad om att alla som jobbar med barn kan hålla med om. Många gånger har jag själv hört barn sinsemellan bestämma vilka roller alla ska ha och hur de ska fortsätta leken. Fast (2001) är vidare av den meningen att man kan be barnen ta med en sak till förskolan för att låta dem berätta om denna. En förskola i undersökningen bad barnen ta med en bok de tycker om till förskolan. Där fick barnen sedan för övriga barngruppen berätta om boken och vad den

handlar om för de andra barnen. Det är enligt min mening en mycket god idé. Det barn som berättar har sin trygghet i att det kan boken, något de andra barnen kanske inte kan, i varje fall inte på det sätt som det berättande barnet. Det barnet får en möjlighet att berätta för kamraterna om en bok som kanske sedan även uppskattas av de andra. Det fungerar även som ett boktips, av barn för barn. Att återberätta handlingen i en bok är ett språkligt sätt att uttrycka sig, ett annat är att berätta med hjälp av dockor. Enligt Svensson (1998) bör barn redan när de är små få många möjligheter att prata med vuxna och leka med språket eftersom de då lär sig många olika sätt att uttrycka sig språkligt. Detta i sin tur leder enligt Svensson, till att barnen blir intresserade av skriftspråket. Barnen får på en del av förskolorna både återberätta en bok och även själva berätta en saga med hjälp av dockor. Ett annat sätt att uttrycka sig språkligt är att de själva fritt får berätta om en händelse de upplevt, vilket de fick på en förskola i undersökningen. Att leka en saga eller berättelse är ytterligare ett sätt att uttrycka sig språkligt, det fick barnen också göra på ett par av de undersökta förskolorna.

Det finns mycket som är intressant att forska vidare kring vad gäller att stimulera barns språkutveckling. Förslag till fortsatt forskning kan vara att undersöka på vilket sätt både högläsning och berättande av sagor stimulerar barnens språkutveckling, är det någon skillnad mellan barn som ofta får lyssna både till högläsning och berättande och de som sällan få göra detta och även hur sagor kan användas för att stimulera äldre barns språk.

6 Sammanfattning

Arbetet handlar om hur pedagoger på förskolor arbetar med läsning och berättande av sagor för att stimulera barnens språkutveckling. Jag tar i ett kapitel upp vad förskolans läroplan *Läroplan för förskolan 1998*, säger om hur vi som är verksamma inom förskolan ska arbeta för att stödja barnen i sin språkutveckling. I forskningsbakgrunden tar jag upp vad olika forskare säger kring hur barns språkutveckling går till och slutligen vad olika teoretiker anser om sagor och hur man kan arbeta med sagor för att stimulera barnens språkutveckling.

I den empiriska delen redovisas de intervjuer jag gjort med sex pedagoger på olika förskolor i Sverige. Jag beskriver även observationer jag gjort under en halv dag på vardera förskola. Jag har sedan sammanfattat pedagogernas svar och analyserat både dem och observationerna.

De frågeställningar jag ville få svar på var hur pedagoger i förskolan arbetar med läsning av sagor för att stimulera barnens språkutveckling, hur de arbetar med berättande av sagor i förskolan och hur pedagoger i förskolan involverar barnen i sagoberättandet och sagoläsningen.

Min undersökning visar att förskolorna använder sig av sagor i syfte att utveckla barnens språk. Alla de intervjuade förskolorna använder sig av berättande för att stimulera barnens språkutveckling. Vissa använder sig av flanosagor, andra av boklådor och på två av förskolorna berättar pedagogerna helt fritt utan rekvisita. Barnen involverades på olika sätt i sagoberättandet. På en del förskolor fick barnen själva berätta, på andra fick de hjälpa till och plocka i ordning efter sagan, på ett par av förskolorna fick barnen leka sagan efteråt och på flera av förskolorna ställde pedagogerna frågor till barnen under berättandets gång.

Min förhoppning är att många pedagoger kan få en del nya tankar kring hur man kan arbeta med sagor, både genom läsning, berättande och lekande av sagor, tack vare mitt arbete. De kan även få en del tips och idéer kring hur de kan gå tillväga med detta som de förhoppningsvis kommer att ha stor nytta av i sitt arbete för att stimulera barnens språkutveckling.

Litteraturförteckning

Alin-Åkerman, Britta (1982). *De första sju åren En helhetssyn på barns utveckling*. Malmö: Natur och kultur. ISBN: 91-27-01207-7

Amborn, Helene & Hansson, Jan (1998). *Läsglädje i skolan En bok om litteraturundervisning tillsammans med slukarålderns barn*. Falun: En bok för alla. ISBN: 91-7221-045-1

Ekström, Susanna & Isaksson, Britt (2000). *Bildglädje & Läslust*. Stockholm: En bok för alla. ISBN: 91-7448-993-3

Ellneby, Ylva (1998). *Barns rätt att utvecklas*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB. ISBN: 91-26-90058-0

Fast, Carina (2001). *Berätta! Inspiration och teknik*. Stockholm: Natur och kultur. ISBN: 91-27-72290-2

Granberg, Ann (1996). *Småbarns sagostund kultur språk och lek*. Stockholm: Liber Utbildning AB. ISBN: 91-634-1276-4

Henriksson, Lisa (2000). *Bokpuffar Lekidéer kring bilderböcker för förskola och lägre skolstadier*. Falun: En bok för alla. ISBN: 91-7221-121-0

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2003). *Så erövrar barnen språket Utveckling, störning, stimulans*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB. ISBN: 91-89040-50-3

Kåreland, Lena (2001). *Möte med barnboken*. Uddevalla: Natur och kultur. ISBN: 91-27-08566-X

Lindö, Rigmor (1986). *Sagogskolan*. Malmö: Liber förlag. ISBN: 91-38-61614-9

Nationalencyklopedin (1995). Höganäs: Bra Böcker AB. ISBN: 91-7024-619-X

Nettervik, Ingrid (2004). *I barnbokens värld*. Malmö: Gleerup. ISBN: 91-40-63795-6

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder Att planer, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 978-91-44-02288-8

Svensson, Ann-Katrin (1998). *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-60041-0

Svensson, Ann-Katrin (1995). *Språkglädje*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-38811-X

Söderbergh, Ragnhild (1998). *Barnets tidiga språkutveckling*. Malmö: Liber. ISBN: 91-40-60860-3

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. ISBN: 91-7307-008-4

Elektroniska källor

Skolverket (2006). *Läroplan för förskolan 1998*. Stockholm: Fritzes förlag. ISBN: 978-91-85545-12-4. Hämtat från www.skolverket.se den 5 mars 2007.

Bilaga

Intervjufrågor

1. Hur många barn har ni på förskolan och vilka åldrar har de?
2. Hur många barn i varje ålder har ni på er avdelning?
3. Läser ni sagor för barnen varje dag?
4. Hur ofta under en dag läser ni sagor för barnen?
5. När på dagen läser ni sagor för barnen och varför just då?
6. Hur många barn brukar det vara närvarande vid lässtunderna?
7. Fungerar lässtunden bra med det antalet barn närvarande?
8. Finns böcker tillgängliga för barnen att gå och hämta och titta i när de vill? Var finns böckerna som är tillgängliga?
9. Var brukar ni vara när ni läser/berättar sagor? Hur ser utrymmet ut?
10. Vilken sorts böcker brukar ni läsa för barnen? Varför just dessa?
11. Brukar ni någon gång berätta sagor för barnen?
12. Hur gör ni då? Berättar ni fritt eller har ni någon form av rekvisita, vad i så fall?
13. Hur arbetar ni på förskolan för att stimulera barnens intresse för böcker och sagoberättande?
14. Är detta något ni på förskolan finner viktigt för barnen, varför i så fall?
15. Har ni märkt av att sagor skulle hjälpa till att stimulera barnens språkutveckling? I så fall på vilket sätt?
16. Får barnen någon gång följa med till biblioteket och låna böcker och i så fall hur ofta?
17. De böckerna ni läser för barnen, är det denna typ av böcker de själva lånar när de är på biblioteket?
18. Får barnen någon gång vara med i sagoberättandet? På vilket sätt?
19. Får barnen själva någon gång berätta sagor? På vilket sätt i så fall?